

Motion till riksdagen 2025/26:4015

av Fredrik Olovsson m.fl. (S)

med anledning av prop. 2025/26:203 Nya verktyg för stärkt konkurrens i privat och offentlig verksamhet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om offentlig säljverksamhet.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag om eventuella följdändringar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ett konkurrensverktyg som även omfattar möjlighet till avyttring och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

En välfungerande konkurrens utgör en viktig förutsättning för produktivitet, ökad tillväxt, ekonomiskt välstånd och stark konkurrenskraft.

Den utredning (SOU 2025:66) som haft i uppdrag att se över konkurrensrelaterade frågor ansåg att det finns konkurrensproblem av betydelse på svenska marknader. I många branscher råder det t.ex. stora inträdesbarriärer för små och medelstora företag, vilket leder till försämrade konkurrens med högre priser som resultat. Det riskerar även att hämma nödvändiga innovationer för effektivare marknader och kan försämra konkurrenskraften. Det finns även stöd för att koncentrationsnivåerna på konsumentmarknader i Sverige är relativt höga vid en internationell jämförelse. Möjligheterna att komma till rätta med strukturella problem som rör en eller flera marknader begränsas dock av att ålägganden mot företag enbart kan syfta till att undanröja en specifik överträdelse. Det innebär att det i dag inte kan riktas ett konkurrensfrämjande åläggande till samtliga företag på en specifik marknad.

Därför föreslog utredningen att ett nytt konkurrensverktyg skulle införas som kompletterar nuvarande lagstiftning och ger Konkurrensverket möjlighet att besluta om framtidsyftande och konkurrensfrämjande åtgärder som avser en eller flera marknader. Utredningen menade att det skulle kunna leda till en förbättrad konkurrens på svenska marknader som uppvisar strukturella brister som resulterar i otillräcklig konkurrens.

Beslutade ålägganden i ett nytt verktyg kan röra företagets beteende på marknaden eller vara av strukturell art. Skiljelinjen mellan beteendemässiga och strukturella åtgärder beskrivs som att beteendemässiga åtgärder inskränker företagets handlingsfrihet i hur de bedriver sin verksamhet men kan även innefatta begränsningar av rådhetsen över egendom. Det kan exempelvis röra en förlust av en andel av kapaciteten av en infrastruktur som företaget måste ge andra tillgång till. Strukturella åtgärder omfattar åtgärder som ingriper i företagets förmögenhetsförhållanden genom att exempelvis kräva att egendom säljs eller verksamheter omstruktureras.

I regeringens proposition föreslås nu att Konkurrensverket vid hinder för en effektiv konkurrens på en eller flera marknader ska få ålägga ett företag att vidta åtgärder som är nödvändiga för att undanröja hindren. Vid valet mellan åtgärder som är lika effektiva ska den åtgärd väljas som är minst betungande för företaget. Ett åläggande ska dock inte få innefatta krav på avyttring av egendom.

Socialdemokraterna ser behovet av det föreslagna konkurrensverktyget men anser dock i likhet med förslaget från utredningen att strukturella åtgärder ytterst även bör kunna omfatta ett krav på avyttring. Det kan finnas omständigheter där strukturella åtgärder, även långtgående sådana, är det enda sättet att långsiktigt lösa ett konkurrensproblem. Åtgärden kan dessutom minska behovet av reglering över tid. Krav på avyttring kan vara motiverat ur allmän synpunkt och skulle även kunna bli föremål för rättslig prövning genom överklagande. Konkurrensverktyget ska användas som ett sista verktyg för att kunna agera vid strukturella problem på en marknad; det ska inte användas i första taget. Såväl Konkurrensverket och Finansinspektionen som regeringens egen produktivitetskommission har pekat på behovet av ett nytt konkurrensverktyg.

Därutöver föreslår regeringen en ny lag om offentlig säljverksamhet. Syftet med den nya regleringen är att skydda privata företag från de ojämlika villkor som kan uppstå när offentliga och privata aktörer agerar på samma marknad. En offentlig aktör ska enligt förslaget till ny lagstiftning inte få bedriva en säljverksamhet eller tillämpa ett förfarande i säljverksamheten som på ett otillbörligt sätt påverkar möjligheterna för privata företag att bedriva verksamhet på marknaden. Vidare ska en offentlig aktör vart fjärde år utvärdera hur dess säljverksamhet förhåller sig till förbudet mot otillbörlig offentlig säljverksamhet. Resultatet av utvärderingen ska dokumenteras. En statlig myndighet, en kommun eller en region ska årligen upprätta en särskild redovisning över säljverksamhet som bedrivs i annan form än i ett offentligt företag. Slutligen ska Konkurrensverket få besluta att en offentlig aktör ska betala en särskild avgift (marknadsstörningsavgift) om den offentliga aktören eller någon som handlar på aktörens vägnar uppsåtligen eller av oaktsamhet överträtt förbudet mot otillbörlig offentlig säljverksamhet.

Socialdemokraterna anser att det är ett faktum att marknaden i många fall underinvesterar i gles- och landsbygden, även i landets bruksorter. I många orter uteblir samhällsservice om inte en offentlig aktör erbjuder den till medborgarna via någon form av säljverksamhet. Det finns i landet en stark oro för att om en kommun, region eller staten har ett minoritetsägande i ett bolag eller ger stöd till föreningar som senare

bedriver säljverksamhet ska detta också anses ha otillbörlig påverkan. Lagförslaget skulle vidare innebära att bevisbördan läggs på den offentliga aktören, med krav på omfattande administration, och flera verksamheter torde komma att stänga ned proaktivt för att undslippa risken för en marknadsstörningsavgift på 20 miljoner kronor. Det skulle medföra att offentliga aktörer avvecklade ofta uppskattade verksamheter. I förlängningen riskerar detta att minska det offentliga rådgivet över tjänster som erbjuder viktig service där det privata näringslivet saknas eller inte räcker till.

Det gäller t.ex. viktiga verksamheter som fiber och bredband. Med förslaget blir det otydligt vilka säljverksamheter som anses vara otillbörliga inom branscher som bredbands- och fibernät. I dag får offentliga aktörer agera för att bygga ut nät i gles- och på landsbygden när privata aktörer inte gör det inom en rimlig tidshorisont. EU:s riktlinjer för statligt stöd för bredbandsnät reglerar de offentliga aktörernas åtagande så att de har en prissättning som täcker de långsiktiga kostnaderna. Med det nya lagförslaget skulle en offentlig aktör inte kunna bygga ut nätet och samtidigt uppnå långsiktig lönsamhet, eftersom den säljverksamhet som tillåts begränsas till områden där privata aktörer inte är verksamma, vilket i praktiken utesluter mer lönsamma delar av marknaden. Det innebär att det finns en risk att den digitala infrastrukturen inte byggs ut och når alla i vårt land. Detta behöver även ses ur ett beredskapsperspektiv där lokala stadsnät kan vara avgörande vid kris och konflikt när större nationella aktörer har svårt att verka lokalt på grund av större samhällsstörningar.

En gränsproblematik uppstår även då en viktig del av energiomställningen i dag sker via olika samarbeten mellan t.ex. elhandlare och tjänsteleverantörer och det är svårt att dra en gräns för när och var en verksamhet övergår från lagstadgad uppgift till leverans av tjänst på en konkurrensutsatt marknad. Vidare menar Svenska kraftnät, i sin roll som systemansvarig för överföringssystemet, att deras behov av att köpa in tjänster som reserver för att balansera och hantera störningar i systemet kan påverkas av förslaget. Deras bedömning är att det i många fall är kommunala eller statliga energibolag som har resurser att möta behoven. Ur ett totalförsvars- och samhällsserviceperspektiv skulle det innebära ett potentiellt totalstopp för offentliga aktörer att bedriva någon form av säljverksamhet.

Socialdemokraterna anser sammanfattningsvis att kombinationen av en låg tröskel vid otillbörlighetsbedömningen, ett otydligt marknadsbegrepp och betydande oklarhet kring vad som ryms inom den kommunala kompetensen kommer att skapa stor osäkerhet kring vad som utgör tillåten säljverksamhet. Det riskerar att hämma angelägna offentliga initiativ men också i förlängningen att få negativ påverkan på det privata näringslivet och på konkurrensen. Många gånger ser sig offentliga aktörer nödgade att bedriva säljverksamhet på grund av marknadsmisslyckande, dvs. då det saknas privata aktörer i närområdet som tillhandahåller verksamheter som behövs i samhället.

Riksdagen bör därför avslå propositionen i de delar som handlar om nya regler för offentlig säljverksamhet. Regeringen bör även återkomma till riksdagen med lagförslag om eventuella följdändringar.

Fredrik Olovsson (S)

Monica Haider (S)

Mattias Jonsson (S)

Marianne Fundahn (S)

Isak From (S)

Daniel Vencu Velasquez Castro (S)